

вебпортал парламенту України. Законопроекти : веб-сайт. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9024-д&conv=9> (дата звернення: 29.04.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-35>

ПРОБЛЕМА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Риженко Ігор Миколайович

*кандидат технічних наук, доцент,
член-кореспондент
Академія адміністративно-правових наук
м. Київ, Україна*

Біланчук Андрій Володимирович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії)
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Проблема колабораціонізму не є новою, адже Україна в умовах війни перебуває вже з 2014 року, проте після повномасштабного вторгнення РФ до України, ця тема набула нового усвідомлення. Безумовно, все вищезначене впливає на формування змістового наповнення категорії «колабораціонізм» як багатокомпонентного наративу в науковому, юридичному, морально-етичному, емоційно-психологічному вимірах.

Колабораціонізм – це співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі. Якщо розглядати цей термін, посилаючись на диспозицію ст. 111-1 Кримінального Кодексу України, то: «Колабораціонізм – це публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України» [1].

В незалежній Україні питання колабораціонізму гостро постало в 2014 р., коли був анексований Крим і воєнним шляхом була окупована російською федерацією частина Донецької і Луганської областей. Саме в той період в політичний дискурс України повернувся наратив колабораціонізм і розпочався процес юридичного оформлення колабораційної діяльності. Юридично процес оформлення законів відбувався з 2014 року. Тоді у в статті 10 проекту Закону “Про забезпечення прав та свобод та правовий режим на тимчасово окупованій території” було заявлено про співпрацю з державою окупантом, проте слово «колабораціонізм» автори проекту не використовували. У 2019 р. Верховна Рада ухвалила в цілому законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки)» (№ 7186). Слід зауважити, що всі спроби унормування закону про колабораційну діяльність були не завершеними, проекти мали розмиті формулювання, не було чіткого розмежування між видами колаборації. Проблемою також було і те, що в політична еліта проросійського спрямування в Україні досить впевнено і безкарно саботувала прийняття цих законів в будь яких із версій.

Зміни в Закон про колабораційну діяльність були внесені вже з початком нової фази війни в Україні. 3 березня 2022 року був підписаний президентом В. Зеленським Закон України про колабораційну діяльність зі змінами. Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1, якою визначено поняття колабораціонізму та його види, а також відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, визначеного цією статтею, передбачає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років [2].

Вивчаючи праці українських професорів, таких як : В. Горобець, Т. Заболотна, Б. Ковальов, В. Кучер, Т. Пентер та ін. можна виділити декілька форм колабораціонізму. Ці науковці детально проаналізували їх та відокремили економічну і культурну. Економічний колабораціонізм, на думку більшості науковців, передбачає співпрацю в сфері господарської діяльності. Розглядаючи причини співпраці місцевого населення з окупантами у економічній сфері, український дослідник О. Потильчак доводить, що ці дії відбувалися вимушено через тиск загальної трудової повинності та життєвих обставин. Тому цих людей не можна віднести до колабораціоністів у повному розумінні цього слова. Натомість дослідник запропонував використовувати термін в двох версіях: «вимушений» та «добровільний» колабораціонізм [3].

Хоч законодавець не визначає у ст. 111-1 ККУ «добровільного» колабораціонізму, такі науковці, як Р. О. Мовчан та Є. О. Письменський стверджують, що, з одного боку, відсутність безпосереднього згадування про «добровільність» у відповідних частинах цієї статті не виключає застосування при кримінально-правовій оцінці відповідних дій положень ст. 40 КК України про фізичний або психічний примус. Наявність цього положення слугує нормативним запобіжником визнання кримінально протиправними будь-яких вчинених під безпосереднім впливом примусу діянь із співпраці з окупантом (наприклад, коли колабораційна діяльність вчиняється через погрозу вбивства близьких для особи людей чи її самої) [4].

Особливо важливим вирішенням цієї проблеми є з огляду того масового героїзму та безсмертного подвигу, які проявляються нашими героями на всіх фронтах, включаючи працівників Національної поліції України, які поряд із забезпеченням громадської безпеки всередині країни та виявленням колаборантів, спільно з іншими правоохоронними органами, беруть безпосередню участь у бойових діях з «рашистськими» окупантами.

Я вважаю, що на сьогоднішній день колабораціонізм – це найбільш складна та водночас важлива проблема «на полі бою». Для вирішення цього питання потрібно торкатися не лише фактичної інформації про «коллаборанта», а й розуміти причини цього ганебного вчинку. Можливо під час проведення слідчих дій долучати психологів, аби зрозуміти чи був психологічний вплив на цю людину, або ж вона усвідомлюючи скоювала цей злочин.

Підсумовуючи хочу зауважити, що після закінчення війни проблема колабораціонізму поставить перед владою, наукою і суспільством нові труднощі. Науковці повинні по новому осмислити та відрефлексувати колабораціонізм. Влада повинна забезпечити публічність і прозорість системи покарань за такий вид діяльності. В українському суспільстві буде відбуватись вирішення двох протилежних проблем. З одного боку – це проблема покаяння колаборантів і їх індивідуальна відповідальність за скоєні злочини, а з іншого боку – це проблема співіснування з колаборантами в державі.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3862>
2. Закон України про колабораційну діяльність зі змінами. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

3. Потильчак О. Економічний колабораціонізм в Україні в роки нацистської окупації (1941–1944): причини і прояви К. : УДПУ ім. М. П. Драгоманова, 1997. 29 с.

3. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2022 р. С. 357–358. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/79.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-36>

**ВІЙСЬКОВЕ КАПЕЛАНСТВО В УКРАЇНІ
ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І ПІДТРИМКИ
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

Риженко Ігор Миколайович

кандидат технічних наук, доцент,

член-кореспондент

Академія адміністративно-правових наук

м. Київ, Україна

Єленич Ігор Степанович

здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

Зміни в зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України пов'язані із стримуванням і відсічу збройної агресії РФ, активною фазою бойових дій та умови воєнного стану, зумовили необхідність створення нової системи забезпечення національної безпеки і оборони України, складовою якою залишається питання зміцнення законності, правопорядку та запобігання військовій злочинності.

Серйозну стурбованість сьогодні викликає статистика військових кримінальних правопорушень, що являється свідченням того, що система профілактичної роботи з попередження порушень військової дисципліни та підтримання правопорядку у ЗСУ та інших військових формуваннях не відповідає сучасним вимогам [1, с. 5].

Не викликає сумніву, що під час дій у суперечливій, екстремальній та воєнній обстановці саме морально-психологічна підготовка